

UN DOCUMENT NEPUBLICAT REFERITOR LA PĂRĂSIREA ȚĂRII DE CĂTRE ION HELIADE RĂDULESCU DUPĂ INĂBUȘIREA REVOLUȚIEI DE LA 1848 ÎN CONTEXTUL EPOCII

Valeriu Bălțeanu

Deși activitatea intelectualilor revoluționari a fost cercetată îndelung, se vor găsi mereu noi mărturii care să lumineze noi aspecte ale acestui moment de mare efervescență din istoria țării.

Ion Heliade Rădulescu prin personalitatea sa ieșită din comun, mult apreciată și mult dezavuată, supraestimată și subestimată, a atras condeiele multor personalități ale culturii noastre.

În activitatea lui Heliade, anul revoluționar 1848 a reprezentat un moment de cotitură.

Inițiator în multe domenii ale culturii, critic literar și artistic, profesor, om politic, om de teatru, filozof, editor, istoric al religiilor, poet, prozator și tipograf Ion Heliade Rădulescu și-a depășit și infirmat epoca sa.

Omul acesta căruia cultura românească îi datorează unele momente importante ale sale a fost pînă în '48 un factor de impulsionare, dar după revoluția '48-istă, se consideră un neînțeles, un refuzat al societății căreia îi impută pierderea de prestanță și nerecunoștință. De aceea, cu spiritul de polemist innăscut, improșcă în toate părțile și anulează tot ceea ce alții au reușit fără ajutorul său. Este o dramă aici, drama neînțelegerii unor evenimente trecute și trăite.

De fapt anul 1844 este momentul în care el trece dintr-o ipostază în alta.

Intrat în „Frăția“ destul de tîrziu, aproape în momentul izbucnirii revoluției, prin personalitatea și prin influența de care se bucură în rîndul tineretului Ion Heliade Rădulescu este absorbit de avîntul revoluționar. Îl vom găsi închis în tipografia proprie, tipărind proclamația de la Islaz, apoi citind-o la Izlaz, membru în guvern și membru al locotenenței domnești, președinte al comisiei de împrumut (din păcate însă atitudinea sa în această comisie este ambiguă).

Ne vom opri în continuare asupra unui document nepublicat¹ încă, aflat în fondul Arhiepiscopiei romano-catolice.²

Înainte de 27 aprilie 1883, data instaurării Arhidioczei catolice la-

1. Adamache A. și Nichifor O. — Acte de stare civilă ale unor revoluționari pașoptiști, în „Revista Arhivelor“, an. L, vol. XXXV, supliment, pag. 254, greșind cota inițială a dosarului (THECA I și nu III).

2. Arh. St. București. Filiala Municipiului Buc., fond Arhiepiscopia romano-catolică, mss. 232.

tine la București, întregul teritoriu al Țării Românești făcea parte din Episcopia de Nicopolis ad Istrum, cu orașul de reședință la Nicopole.

Cu toate acestea episcopii catolici încep să locuiască mai mult în capitala Țării Românești încă de la sfârșitul sec. al XVIII-lea. Pentru a escamota trecerea neoficială a reședinței la București, aceștia încep să crezeze pe teritoriul țării noastre, o serie de școli. Astfel la 29 aprilie 1844 episcopul Malojoni cumpără prin Nistor Herubin două case și o porțiune de teren în mahalaua Sf. Vineri, de la farmacistul Johann Zinner pentru 1 850 galbeni. Scopul declarat al tranzacției era „pentru un pensionat de copii”.³

Focul din 1847, care a dus la arderea clădirii⁴ Arhidiecezei, a determinat chiar în anul revoluției reclădirea reședinței episcopale de către arhitectul Josef Welz.

Poate de aceea, și nu numai sănătatea șubredă l-a determinat pe Episcopul Parsi să părăsească Țara Românească în preajma revoluției. Rămânea la București, secretarul acestuia Carlo Markus. Lui îi datorăm o serie de scrisori, ce ne fac o descriere a revoluției de la 1848 din Țara Românească.

Din păcate, corespondentul episcopului în dările de seamă pe care le transmitea se ocupa mai mult de dezvoltarea școlii de fete a Episcopiei (devenită mai târziu Institutul Sf. Maria).

Documentele Arhiepiscopiei ne prezintă în general atitudinea bisericii catolice față de revoluția din 1848.

Astfel, Papa Pius al IX-lea considera revoluția ca „lo scandalo incalcolabile che darebbero a tuto il mondo”.⁵

În apelul său Papa, neînțelegând ceea ce a pus în mișcare popoarele Europei scria „Readu-i pe toți la o înțelegere sănătoasă supunându-i la guvernarea ta Doamne (...) să devină buni creștini fără de care noi nu putem să existăm. fă-i să fie buni, supuși și buni cetățeni”.⁶

O întimplare de familie l-a adus pe Ion Heliade Rădulescu în atenția secretarului Arhiepiscopiei Carlo Markus.

De aceea scrisoarea din 13 octombrie 1848 are importanță pentru că că avem confirmarea modului în care a părăsit Ion Heliade Rădulescu țara în momentul represiunii revoluției.

Documentul este scris pe hirtie bumbacină, cu cerneală neagră, decolorată de timp. Hirtia este de culoare verzuie, având dimensiunile de 0,21×0,273 m.

Cităm fragmentul care ne interesează din scrisoare: „Monseniorie ilustrissime, voiau să pună în casa noastră — sediul Arhiepiscopiei — n.n. — soldați ruși și deja era conșcrisă casa. Dar eu m-am dus la domnul general Duhamel (comandantul trupelor rusești din București — n.n.) și ne-a promis aceasta (a nu se ocupa clădirea prin încartiruire n.n.).

3. Raymund Netzhammer — Arhiepiscop, Reședința episcopală din București, Socec, 1923, pag. 17 unde se citează documentul 47, THECA III, din Arhiva Arhiepiscopiei.

4. Iorga N., Studii și documente cu privire la istoria României, Buc. 1901, vol. I. pag. 264.

5. Arh. St. Fil. Municip. București, fond Arhiepiscopia romano-catolică, mss. 54.

6. Ibidem.

Domnul Eliade a fugit în Transilvania cu un pașaport englez sub nume fals. De asemenea nevasta lui, cînd Cancelaria Austriacă a interzis Agiei, de a da pașapoarte, a făcut ca și soțul ei. Deja am scris Cancelăriei Austriece din Kronstadt, magistratului, pentru executare și sper să nu fi fost inutil⁷.

În continuare Markus va prezenta situația credincioșilor și școlilor dependente de dioceză.

După cum se remarcă, documentul scoate în evidență o serie de date. Amploarea încartiruirilor care nu exclude inițial nici așezămîntul diocezal, ori aceasta era sub jurisdicția papală, avînd în consecință o serie întreagă de înlesniri și privilegii. În numele acestor privilegii generalul Duhamel probabil i-a promis lui Carlo Markus, oprirea încartiruirilor în casa diocezei.

O a doua informație foarte interesantă este referitoare la interzicerea de către Cancelaria austriacă a dreptului de eliberare de pașapoarte Agiei românești. Faptul pare puțin improbabil, întrucît Cancelaria austriacă nu avea nici un drept asupra Țării Românești, ea nefiind nici putere suzerană, nici protectoarea principatelor.

Considerăm că autorul scrisorii s-a exprimat probabil greșit, necunoscînd, nu este exclus, prea strălucit limba italiană, nefiind italian de origine, ci de origine germanică.

După toate posibilitățile Cancelaria austriacă nu mai accepta pașapoartele emise de către Agia Țării Românești.

În fine o a treia informație colaterală, este cea referitoare la coaliția antirevoluționară inaugurată prin Congresul de la Viena care mai funcționa încă în zona Balcanică.

Astfel Carlo Markus încercă să intervină la Cancelaria austriacă la Brașov pentru a opri pe soția lui Ion Heliade Rădulescu și probabil și pe Heliade să părăsească țara. Ori intervenția lui Carlo Markus ajunge prea tirziu, ori influența secretarului episcopal e prea mică, cert este că Heliade ajunge la Paris unde se integrează la început mișcării revoluționare desfășurate de Manzini.

Ulterior însă, se va accentua complexul său de nedreptățire, ceea ce-l va face să intre în conflict cu revoluționarii pașoptiști și să ajungă pînă acolo încît, la 1859, să se opună chiar Unirii țărilor române.

Oricum Ion Heliade Rădulescu rămîne o mare personalitate și orice document care ne aduce o știre despre el, rămîne valoros, ușurîndu-ne misiunea de a-l înțelege și a-i fixa în timp locul cuvenit.

7. Ibidem, mss. 63.

